

GİBTÜ İslami İlimler Fakültesi Dergisi SIRAT
GIBTU Journal of Faculty of Islamic Sciences SIRAT
ISSN 2757-8631 | e-ISSN 2717-8064
Mayıs / May 2022, 3/1: 76-111

**Şeyh Ahmed Antalyavî'nin Tecvîde Dâir Risâlesinin Tecvîd İlmi
Açısından Değerlendirmesi**

Naim AVAN

Öğretim Görevlisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Kur'an Okuma ve Kıraat Anabilim Dalı
Lecturer, Karamanoğlu Mehmetbey University,
Faculty of Islamic Sciences,
Department Of Qur'an Reading And Qur'an Science
Karaman, Turkey
naimavan6571@gmail.com
orcid.org/0000-0001-2345-6789

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 28 Mart / March 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 6 Mayıs / May 2022

Yayın Tarihi / Published: 30 Mayıs / May 2022

Yayın Sezonu / Pub. Date Season: Mayıs / May

Cilt-Sayı / Volume-Issue: 3/1

Sayfa: 76-111

Atıf / Citation: Avan, Naim. “Şeyh Ahmed Antalyavî'nin Tecvîde Dâir Risâlesinin Tecvîd İlmi Açısından Değerlendirmesi [An Evaluation of Sheikh Ahmed Antalyavî's Treatise on Tajvîda in Terms of Tajvîd Science]” *Sirat* 3/1 (Mayıs/May 2022), 76-111.

İntihal Taraması / Plagiarism Detection: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal taramasından geçirildi. / This article has been reviewed by at least two referees checked for plagiarism.

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License (CC BY NC ND)

Şeyh Ahmed Antalyavî'nin Tecvîde Dâir Risâlesinin Tecvîd İlmi Açısından Değerlendirmesi

Öz

Kur'ân-ı Kerîm'in Allah keliması olması, dilinin Arapça olması, tertîl ile okunması gerektiğini bildiren âyetler ve Kur'ân'ın tertîl ile okunması gerektiğine dair emir, birtakım kuralların gelişmesini beraberinde getirmiştir. Kur'ân lafzının oluşturulmak istenen manaya göre şekillenmesi ve dizilmesi de (nazmı) buna tesir etmiş ve onun, belirli kurallara göre tilâvetinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Âyetlerin Tefsîri ve yorumlanmasında da manaya etki eden bu kuralların/kıraatlerin mühim bir payı vardır. Kıraatlerin sağladığı bu hususiyet, klasik Tefsîr kaynakları arasında kıraat-tefsîr bağlantısının önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Tecvîd, harflerin sıfat ve mahreçlerine uyarak Kur'ân'ın güzel okunmasıdır. Tanımdan da anlaşıldığı üzere tecvîdin konusu Kur'ân'dır. Kur'ân'ın ilk vahyinden itibaren tecvîd kuralları uygulanmakla birlikte; ilk başta tecvîd ilmi diye bir kavram yoktur. Tecvîd ilminin ilk defa terim olarak yer alması takribi hicrî üçüncü asrın sonuna, ıstılâhî manasıyla meşhur olması ve etkin bir şekilde kullanılması hicrî dördüncü asra, hatta daha kapsamlı eserlerin verilmesi hicrî beşinci asra denk gelmektedir. Sonraki yıllarda, tecvîdle ilgili eserler telif edilmeye devam edilmiştir. Bu noktadan yola çıkarak bu çalışmada Şeyh Ahmed Antalyavî'nin telif ettiği bu eser tecvîd ilmi açısından ele alınarak değerlendirilmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Kur'ân, Tecvîd, Tefsîr, Antalyavî.

An Evaluation of Sheikh Ahmed Antalyavî's Treatise on Tajvîda in Terms of Tajvîd Science

Abstract

The verses stating that the Qur'an should be the word of God, its language should be Arabic, and it should be read with tertîl, the order that the Qur'an should be read with tertîl, brought some rules with it. The shaping of the Qur'an's wording according to the meaning desired to be formed influenced this and showed the necessity of its recitation according to certain rules. These rules, which affect the meaning, have an important share in the interpretation of the verses. When the Qur'an was first revealed, the rules of tajwîd were applied, but there was no such thing as the science of tajwîd. The science of Tajwîd became famous for the first time at the end of the third century, in the hijri sense, in the fourth century, and even more comprehensive works were published in the fifth century. In the following years, works related to tajwîd continued to be copyrighted. From this point of view, in this study, this work written by Sheikh Ahmed Antalyavî will be evaluated in terms of the science of tajvîd.

Keywords: Recitation, Quran, Tajwîd, Tafsîr, Antalyavî.

Giriş

Kur'ân'ın anlaşılması noktasında esbâb-ı nüzûl başta olmak üzere kıraatlerin, vakıf ve ibtidânın, âyetler arasındaki münasebetin kullanıldığı bir vakıadır. Söz konusu Kur'ân olunca içeriği, tarzı ve kelime uyumu; mevzu ve üslûp açısından müfessirlerce tetkik edilmeye ve bu doğrultuda âyetler anlaşılmaya çalışılmıştır. Kıraatlerin manaya - manaya etki eden yerlerde- ve bazı farklı çıkarımlara etkisi olduğuna göre, böyle bir malzeme elbette ki müfessirlerce göz ardı edilmemiştir. Tefsîr ilmi başta olmak üzere Kur'ân kaynaklı birçok ilmin, ilgili konularda kıraatlere başvurdıkları görülmektedir.¹

Kur'ân'ın hem lafız hem de manasıyla nâzil olması, diğer kitaplar arasında Allah'ın Kur'ân'a has kıldığı üstün bir vasıftır. Mana ve lafız ilişkisi Kur'ân'da bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu iki kavram asla birbirinden ayrı düşünülemez. Öyle ki Kur'ân-ı Kerîm'in, Kur'ân diye adlandırılması nazmından dolayıdır. Çünkü okunan sadece mana değil, manayı açık bir şekilde ortaya koyan lafızdır. Bu lafız da Arapçadır.² Bundan dolayı Kur'ân-ı Kerîm insanların arzu ettiği gibi, bazı kurallara uymadan tilâvet edecekleri bir kitap değildir. Kur'ân okuyacakların uymaları gereken birtakım kurallar vardır. Bu kuralların bütününe “Tecvîd” veya “Kıraat” kâideleri denilmektedir.

Bir âyette konuyla ilgili “Anlayıp düşünesiniz diye onu Arapça Kur'ân olarak indirdik”³ şeklinde geçerken, diğer bir âyette de “İşte sakınsınlar yahut hatırlamalarını sağlasın diye onu Arapça bir Kur'ân

¹ Necattin Hanay, *Kur'ân Tefsîrinde Kıraat Farklılıklarının Rolü: Zeccâc ve Taberî Örneği*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 67.

² İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okuma Kâideleri*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1991, 5. Basım), 166-167.

³ Kur'ân-ı Kerîm Meâli. haz. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011), ez-Zuhruf, 43/3.

olarak indirdik ve onda uyarılarımıza tekrar tekrar yer verdik.”⁴ buyrularak bu gerçek dile getirilmiştir.⁵

Kur'ân lafızlarının Arapça olması, kıraatinin da belirli kurallara göre yapılmasına neden olmaktadır. Bu kuralların toplamı olarak adlandırılan tecvîd; Kur'ân tilâvetinden ayıramayacak bir niteliktir. Kur'ân'ın tecvîdli okunması, vahiy meleğinin Hz. Peygambere Kur'ân'ı indirmeye başlamasıyla beraberdir. Kur'ân tecvîd ile nâzil olmuş ve onunla okunmuştur.⁶ Yani Cebrail Kur'ân'ı Hz. Peygambere tecvîdli okumuş ve oda tecvîdli dinlemiş ve ezberlemiştir. Ashabına da aynı şekilde aktarmış; onlarda sonraki nesillere aynı şekilde nakletmiş, günümüze kadar da kesintisiz bir şekilde⁷ tevâtür⁸ yoluyla gelmiş, kıyamete kadar da böyle gidecektir.

“Tecvîdi öğrenmek, kurallarına riâyet etmek farzdır. Kim Kur'ân'ı tecvîdsiz okursa günahkâr olur. Çünkü Alah O'nu tecvîdle indirdi ve bize kadar da böylece geldi. Tecvîd tilâvetin süsü, edâ ve kıraatın da zînetidir. Aynı şekilde tecvîd harflere haklarını (lâzım ve ârızî sıfatlarını) vererek harfleri, sahip oldukları sıfatlara uygun olarak telaffuz etmektir.”⁹

⁴ et-Tâhâ, 20/113.

⁵ Konu ile alakalı âyetler için bkn: eş-Şûrâ, 42/71, en-Nahl, 16/103, ez-Zümer, 39/28, el-Fussilet, 41/2-3, Yûsuf, 12/3, er-Ra'd, 13/37.

⁶ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 167.

⁷ Recep Koyuncu, “Mustafa Niyâzî Efendi ve ‘Umdetü'l-Kâriin Adlı Tecvîd Risâlesi” *Kilis: 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/2, (Şubat 2020), 797-834. (Erişim 19.02.2022).

⁸ Tevâtür: Sözlükte “araya zaman girmekle beraber kesintiye uğramaksızın devam etmek, birbiri ardınca gelmek anlamındaki vetr kökünden türeyen mütevâtir kelimesi kelâm ve fıkıh usûlünde konusunun doğruluğu bilgisini bizzat kendisi veren haberi ifade eder; böyle bir haber için gerekli görülen şartlar çerçevesindeki nakil keyfiyetine tevâtür” denir. H. Yunus Apaydın, “Tevâtür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/208-211. (Erişim 17.02.2022).

⁹ Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf İbnü'l-Cezerî, *Mukaddime*, thk. Eymen Rüşdî Süveyd Dimaşkî, (Suudi Arabistan: Dâr-u Nûru'l-Mektebât, 4. Basım, 1427/2006), 3.

Kur’ân lafız ve manasıyla birlikte indirildiğine göre onun lafzının orijinal şekliyle korunması için tecvîdin öğrenilmesi farz-ı kifâye, Kur’ân okurken harflerin zat ve sıfât-ı lâzımelerinin bozulmasıyla ortaya çıkan lahn-ı celîden sakınacak biçimde tecvîd kurallarına uyulması ise farz-ı ayın veya vacip kabul edilmiştir.¹⁰

Tecvîdin gayesi: “Allah-ü Teâlâ’nın kitabı olan Kur’ân’ın tecvîdli okunmasına dair emrini edâ¹¹ etmektir” demek olan me’mûrun bihe imtisaldır.¹² “Kur’ân-ı Kerîm’in düzgün okunması ve korunması tüm inananlar üzerine bir görevdir. Onun yanlışsız okunmasını sağlayan da tecvîddir. Tecvîdi öğrenmeden Kur’ân’ın doğru okunması mümkün değildir. Kur’ân-ı Kerîm’i okurken dilin hatadan korunması, okuyanların dünya ve âhiret sorumluluğundan kurtarılmasını sağlar.”¹³

Antalyavî’nin Tecvîd isimli bu risâlesi ele alınırken günümüzde, insanların pek de uğramadığı kütüphanelerin raflarında unutulmuş birçok müellifin yüzlerce eserinden biri olan bu eserin, gün ışığına çıkarılarak ilim dünyasına kazandırılması, herkesin ulaşabilmesi ve faydalanabilmesi hedeflenmiştir. İçeriğine gelince; tecvîd öğrenmeye ilk adım olması açısından; el kitabı niteliğinde olan bu risâle makalede; önce müellifin, sonra risâlenin tanıtımı yapılacak, daha sonra da risâlede ele alınan konular ayrıntıya girmeden; evvela ilk kaynaklar,

¹⁰ Abdurrahman Çetin, “Tecvîd”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/253-254. (Erişim 17.02.2022).

¹¹ Edâ: “Kur’ân kelimelerinin Hz. Peygamber’den itibaren Kur’ân okuyucuları yoluyla ağızdan ağıza alınarak pratize edilen tüm okuyuş formlarıdır.” Ali Öge, “Ebu’l-Alâ el-Hemedânî ve Kıra’ât-u Ebî Hanîfeti’n-Nûman isimli Risâlesi” *Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36/36, (Ocak 2013), 7-30, (Erişim 20.02.2022).

¹² Hamza Hüdâyî, (Hamza-i Miskîn), *Tecvîd-i Edâiyye*, (İzmir: Hâfız Nûri Efendi Matbaası, 1301/1884), 1.

¹³ Muhammed Mahmud Ebû Raym, *Hidâyetü’l-Müstefid fî Ahkâmî’t-Tecvîd*, (Mısır: Dârü’t-Terbiye, 1316/1898), 5.

akabinde de aktüel kaleme alınmış kitap, dergi, makale, tez, sempozyum bildirisi gibi yazılardan atıflarla anlatılmaya çalışılacaktır.

1. Şeyh Ahmed Antalyavî'nin Hayatı

Şeyh Ahmed Antalyavî'nin ismi Burdur İl Halk Kütüphanesi, 770-04 numarada bulunan nüshanın 171/b varlığının yedinci satırında Şeyh Ahmed ve sekizinci satırında Antalyavî, diğer eserlerinde ise; Şeyh Ahmed, Ahmed Antalyalı, Şeyh Ahmed Antalyavî olarak geçmektedir.¹⁴

Kütüphane kataloglarında Tecvîd isimli risâlenin müellifi olarak adı geçen Şeyh Ahmed Antalyavî ile ilgili olarak terâcim kitaplarından yapılan araştırmalarda, onun hayatıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.¹⁵

2. Şeyh Ahmed Antalyavî'nin Eserleri

2.1. *Tecvîd* adlı Risâlesi

Şeyh Ahmed Antalyavî'ye ait *Tecvîd* adlı bu risâlenin ismi Bursa-İnebey Kütüphanesi GE4641/2 numarada bulunan nüshada kırmızı mürekkepli, serlevhada geçmektedir.¹⁶

Makalede esas alınan risâle; Türkiye Yazma Eserler Kurumunun internet sitesi sayfa 40'ta¹⁷ ve Burdur İl Halk Kütüphanesi, 770-04 numaralı rafta bulunmaktadır.¹⁸ Dili Türkçe olan bu risâlede, 8 varak ve her varakta 15 satır bulunmaktadır. İçinde farklı risâleler bulunan bir

¹⁴ (Erişim 10.01.2022).

¹⁵ Mustafa Can, *Bursa-İnebey Kütüphanesinde Bulunan Kıraat ve Tecvîd İlmine Dâir Yazma Eserler*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 56. (Erişim 20.02.2022).

¹⁶ Can, *Kıraat ve Tecvîd İlmine Dâir Yazma Eserler*, 113.

¹⁷ (Erişim 07.02.2022).

¹⁸ Burdur İl Halk Kütüphanesinde bulunan Yazma Eserler, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesine nakledilmiş olduğundan; Ahmed Antalyavî'ye ait Tecvîd adlı bu nüsha; Konya bölge Yazma Eserler Kütüphanesinden temin edilerek makalede esas alındı. Diğer bir nüsha da Bursa-İnebey Kütüphanesinden temin edilmiştir.

eserin dördüncüsü olarak, 171/a-178/a varakları arasında yer alan risâle Arapça bir beyitle¹⁹ başlamakta, beytin alt tarafında da hicri aylar zikredilmektedir. Ayrıca bâb başlıkları ve rakamlar kırmızı kalemle yazılarak metin içinde belirgin hale getirilmiştir. Risâle 1133/1720 senesinde nesih hattıyla istinsâh edilmiştir.

Antalyavî, konuları anlatırken genel olarak devrik cümleler kullanmış, bazı kelimeler üzerine koyduğu farklı şekillerdeki rumuzlarla risâlenin yan ve üst taraflarında açıklamalar yapmıştır. Zaman zaman da Kur'ân okuyucusuna yönelik tavsiyelerde bulunmuştur. (Makalenin sonunda ekte verilen varaklara bkn.)

Müellif risâleye, besmele, hamdele ve salvele ile başlamış, sonra هاديا للانام وسبيل الفوز بدار الاسلام²⁰ وبين لنا فيه الاحكام وأوضح لنا فيه حجة الاسلام والصلاة والسلام علي محمد سيد البشر الشفيع المشفع في المحشر وعلى آله وعترته الطاهرين وأصحابه الكرام المهديين²¹ Hz. Peygambere methiyelerde bulunmuş ve mukaddimeyle devam etmiştir. Müellif risâlede; med, idgâm, harflerin sıfatları ve mahreçleri, sekte gibi tecvîd konularını ele almış, risâleyi telif ederken kullandığı kaynakları zikretmiş²² en sonda da yine hamdele ve salvele ile risâleyi tamamlamıştır.

Antalyavî “*Tecvîd*” isimli bu risâleyi öğrenme yaşına yaklaşmış olan çocuğu için telif etmiştir. Fakat yalnız oğlu için değil, diğer insanların da (ihvân)²³ *ilmü't-tecvîdi'l-Kurân*'ı öğrenip ondan

¹⁹ Eğer dünya seni daraltırsa, inşirah süresine bak da düşün,
Darlığı iki kolaylığın arasına alırsan o zaman sevineceksin,
Benim için Dolunayın altına deniz yatağı mı koyulur,
Yoksa baş yastığımın altında ikizler burcu mu vardır,
Erdemli insanların yanına giderseniz selamı ve kelamı azaltın,
Bunun yanı sıra ayakta durmayı (gitmeyi) hızlandırın.

²⁰ Bu kelime Antalyavî'nin Bursa-İnebey Kütüphanesi GE4641/2 numarada kayıtlı olan risâlesinin 42/b varlığında السلام olarak geçmektedir.

²¹ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 171/b.

²² Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 178/a.

²³ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 172/b.

faydalanmalarını murâd ettiği için eseri Türkçe olarak kaleme aldığını ifade etmiştir.²⁴

Antalyavî “*Tecvîd*” adlı risâlenin 177/a varagında; “kıraatta mezhebin nedir?” derlerse; “Kıraat-ı Âsım²⁵ ve rivayet-i Hafs demen gerekir.” cümlesiyle tabi olduğu kıraat imamını,²⁶ sonrada; Âsım’ın²⁷ iki ravisi vardır diyerek, bunların Ebû Bekir²⁸ ve Hafs²⁹ olduğunu bildirmiştir.

Antalyavî “*Tecvîd*” adlı risâlenin 178/a varagında: “Risâleniz mu‘teber midir?” denilirse “mu‘teber olan eserlerden tahriç edilmiştir. Bunlar: Cezerî ve şerhleri ki Aliyyü’l-Kârî’nin yaptığı şerh, Teshîl ve Tecvîd de Taşköprü, Dürr-ü Yetîm ve şerhi, özellikle resm-i Osmâniyye-i beyân eyleyen Şâtıbî’nin Râiyye’sidir,” cümleleriyle,

²⁴ Ahmed Antalyavî, *Tecvîd*, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 171/b.

²⁵ Kıraat-ı Âsım müslümanların çoğunluğunun okuduğu, tercih ettiği bir kıraat olmuştur. Bu kıraatta birkaç kelime dışında kural dışı okuyuşlarla, -imâle, teshîl, işmâm gibi- farklı uygulaması bulunan unsurların bulunmaması nedeniyle kıraatın sadeliği ve senedinin sağlamlığı gibi sebeplerle bu kıraatın çoğunluk tarafından benimsenmiştir. Mehmet Ali Sarı, “*Âsım b. Behdele*”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/475-476. (Erişim 17.02.2022) Çetin, *Kur’ân Okuma Esasları*, 292-293.

²⁶ Ahmed Antalyavî, *Tecvîd*, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 177a.

²⁷ Âsım b. Behbele Kûfe kıraat imamıdır. Tâbiûndan olup Kûfe’de Ebû Abdurrahman es-Sülemî’den sonra kıraatta reislik kendisine intikal etmiştir. Kıraatını Ebû Abdurrahman es-Sülemî’den, Zirr b. Hubeyş’ten, Ebû Amr eş-Şeybânî’den almıştır. Sarı, “*Âsım b. Behdele*”, (Erişim 17.02.2022).

²⁸ Âsım b. Behbele Ebû Bekir’e Zirr b. Hubeyş’ten aldığı Abdullah b. Mes’ûd’un kıraatını öğretmiştir. Kıraatı doğrudan doğruya imamından rivayet etmiştir. Kendisi aynı zamanda Hadis âlimi idi. Müslim dışındaki Kütüb-i Sitte müellifleri onun rivayet ettiği hadislere de yer vermişlerdir. Tayyar Altıkulaç, “*Hafs b. Süleyman*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/118-119. (Erişim 17.02.2022)

²⁹ Âsım b. Behbele Hafs’a Ebû Abdurrahman es-Sülemî’den, onunda Hz. Ali’den aldığı kıraatı öğretmiştir. Kıraatını en iyi bilenlerden biridir. Bağdat ve Mekke’de ikâmet ettiği süre içinde Âsım kıraatını öğretmiştir. Kıraattaki üstünlüğü ve güvenilirliği herkes tarafından hüsn-ü kabul görmüştür, bu bakımdan naklettiği kıraat müslümanların çoğunluğu tarafından benimsenmiştir. Tayyar Altıkulaç, “*Ebû Bekir b. Ayyâş*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/109-110. (Erişim 17.02.2022).

risâleyi telifte müracaat ettiği kaynakları müellifleriyle zikretmiş, bunlarla da eserin mu'teberliliğini/güvenilirliğini göstermiştir.

2.2. Eserlere Genel Bir Bakış

Bursa-İnebey Kütüphanesinde bulunan yazma eserlerle ilgili tez hazırlayan Mustafa Can her ne kadar tezinde; “Müellife ait Tecvîd isimli eserinden başka bir eserine rastlanmamıştır.”³⁰ diyor ise de müellif bu risâlesinde “Eğer tecvîdin her nevini ve tafsîlini murad ederseniz; bizim ihvana hediyeğimiz olan risâlemizi mütâlaa edin.” ayrıca “Eğer onda ve bunda hata bulunur ise tashîh edin, Allah katında me'cûr olursunuz” cümlelerinden müellifin tecvîdle ilgili daha ayrıntılı eserlerinin de bulunduğu anlaşılmaktadır.³¹

Müellifin yukarıda zikri geçen cümlelerinden hareketle; Türkiye Yazma Eserler Kurumunun internet sitesinde³² yapılan taramalar neticesinde; Antalyavî'nin bu risâlesinin yanında: Kıraat ve tecvîd ilmi, İslâm dini ile ve âyetlerin nüzûl sebepleriyle ilgili başka eserlerinin de bulunduğu tespit edilmiştir.³³

Ayrıca Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Bursa-İnebey Kütüphanesi, İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Ankara Millî Kütüphane, İzmir Millî Kütüphane, Balıkesir İl Halk Kütüphanesi, Isparta-Yalvaç-Uluborlu İlçe Kütüphanesi, Manisa-Akhisar ilçe Kütüphanesi, Tokat İl Halk Kütüphanesi, Erzurum İl Halk Kütüphanesi, Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, Antalya-Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi gibi kütüphanelerde çeşitli eserleri ve bu eserlerin nüshaları bulunmaktadır.³⁴ Bu eserleri şu şekilde verebiliriz:

Tecvîdü'l-Kur'ân: İzmir Millî Kütüphane, Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, 1728/4 No.lu demirbaşa kayıtlı, dili Türkçe, konusu

³⁰ Can, *Kıraat ve Tecvîd İlmine Dâir Yazma Eserler*, 56.

³¹ Ahmed Antalyavî, *Tecvîd*, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 178/b.

³² (Erişim 06.02.2022).

³³ (Erişim 08.02.2022).

³⁴ (Erişim 06.02.2022).

kıraat ve tecvîd ilmi olan bu risâlede, 5 varak ve her varakta 19 satır bulunmaktadır. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin 43/a-47/b varakları arasında yer alan risâle, 1215/1800 yılında ta'lik hattıyla istinsâh edilmiştir.³⁵

Tecvîdü'l-Kur'a'n'ın İzmir Millî Kütüphane, Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, 1842/2 No.lu Nüshası: Dili Türkçe, konusu kıraat ve tecvîd ilmi olan bu risâle, 61 varaktır. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin 148/b-209/b varakları arasında yer alan risâle, harekeli nesih hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir.³⁶

Tecvîd fî Kavâidi'l-Kur'ân: İzmir Millî Kütüphane, Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, 751/2 No.lu demirbaşa kayıtlı, dili Türkçe, konusu Kıraat ve Tecvîd İlmi olan bu risâle, 11 varak ve 9 satırdan oluşmaktadır. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin 23/b-34/a varakları arasında yer alan risâle, nesih hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir.³⁷

Tecvîd fî Kavâidi'l-Kur'ân'ın İzmir Millî Kütüphane, Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, 543/3 No.lu Nüshası: Dili Türkçe, konusu İslâm dini ile kıraat ve tecvîd ilmi olan bu risâlede, 16 varak ve her varakta 15 satır bulunmaktadır. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin 94/b-110/a varakları arasında yer alan risâle, nesih hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir.³⁸

Risâle fî İlmi't-Tecvîd: Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 45Ak1483/7 No.lu demirbaşa kayıtlı bulunmaktadır. Türkçe kaleme alınan bu risâlede, 18 varak ve her varakta 19 satır bulunmaktadır. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin

³⁵ (Erişim 09.02.2022).

³⁶ (Erişim 09.02.2022).

³⁷ (Erişim 09.02.2022).

³⁸ (Erişim 09.02.2022).

104/b-122/a varakları arasında yer alan risâle, 1124/1711 yılında Arapça-nesih hattıyla istinsâh edilmiştir.³⁹

Risâle fi't-Tecvîd: Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 45Hk7460/7 No.lu demirbaşa kayıtlı bulunmaktadır. Türkçe kaleme alınan risâle, 18 satırdır. İçinde farklı risâleler bulunan bir kitabın 55/a-57/b varakları arasında yer alan risâle harekeli nesih hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir.⁴⁰

Kitâb fi't-Tecvîd: Manisa İl Halk Kütüphanesi, Manisa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 45AkZe5710 No.lu demirbaşa kayıtlı bulunmaktadır. Konusu Kur'ân ve Kur'ân ilimleri, dili Arapça olan bu risâle, 1+162+1 sayfa olup, her varakta 25 satır bulunmaktadır. Arapça-nesta'lik hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir. Eserin sonu eksiktir.⁴¹

er-Risâletü't-Tecvîd: Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45AkZe1483/2 No.lu demirbaşa kayıtlı bu risâlede, 3 varak ve her varakta 19 satır bulunmaktadır. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin 50/b-52/b varakları arasında yer alan risâle, Arapça-nesta'lik hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir.⁴²

Risâletü't-Tecvîd: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Gaziantep İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 27Hk135/4 No.lu demirbaşa kayıtlı, dili Arapça olan bu risâle, 4 varak olup, satırları değişiktir. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin 77/a-80/b varakları arasında yer alan risâle, harekeli nesih hattıyla istinsâh edilmiştir.

³⁹ (Erişim 09.02.2022).

⁴⁰ (Erişim 09.02.2022).

⁴¹ (Erişim 05.02.2022).

⁴² (Erişim 05.02.2022).

İstinsâh tarihi belli değildi. Çaharkuşesi⁴³ vişne rengi meşin, ebru kâğıt kaplı, miklepli bir cilt içindedir.⁴⁴

Risâletü't-Tecvîd'in Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 15Hk1565/5 No.lu Nüshası: Dili Arapça olan bu risâle, 4 varaktır. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin 65/a-68/a varakları arasında yer alan risâlenin hangi hatla istinsâh edildiği ve istinsâh tarihi belli değildir.⁴⁵

Risâle fî Kıraat: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 42kon5171/6 No.lu demirbaşa kayıtlı bu risâle Arapça-ta'lik hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir. Risâle baştan noksan olup, 158/a-163/b arasındır. 164/a sayfasında Ebüssuûd Efendi'nin tecvîdle ilgili bir fetvası vardır.⁴⁶

Terceme-i Mukaddimeti'l-Cezeriyye: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 42kon5171/4 No.lu demirbaşa kayıtlı, konusu İslâm olan bu risâle Arapça-ta'lik hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir.⁴⁷

İlm-i Kıra'ât: Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi 19Hk217/3 No.lu demirbaşa kayıtlı, dili Türkçe olan bu risâlede, 3 varak ve her varakta 19 satır bulunmaktadır. İçinde farklı risâleler bulunan bir kitabın 10/a-12/b varakları arasında yer alan risâle ta'lik hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir.⁴⁸

Tecvîd: Bursa-İnebey Kütüphanesi GE4641/2 numaralı rafta bulunan bu risâlede, 7 varak ve her varakta 15 satır bulunmaktadır.

⁴³ (Erişim 20.02.2022).

⁴⁴ (Erişim 05.02.2022).

⁴⁵ (Erişim 05.02.2022).

⁴⁶ (Erişim 05.02.2022).

⁴⁷ (Erişim 05.02.2022).

⁴⁸ (Erişim 05.02.2022).

İçinde muhtelif risâleler bulunan bir cildin ikinci eseri olarak, 42/a-48/b varakları arasında bulunmaktadır. Ayrıca Burdur İl Halk Kütüphanesi, 770-04 numaralı raftaki bu risâlede 8 varak ve her varakta 15 satır bulunmaktadır. İçinde farklı risâleler bulunan bir eserin dördüncü risâlesi olarak, 171/a-178/a varakları arasında bulunmaktadır. Türkçe kaleme alınan risâle, 1133/1720 senesinde nesih hattıyla istinsâh edilmiştir. Bu risâlenin bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi, Süleymaniye, No. 53; Denizli, No. 426, Murad Buhârî, No. 326 da bulunmaktadır.⁴⁹

Risâle-i Tecvîd: Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45Ak650/5 No.lu demirbaşa kayıtlı, daha kapsamlı, Türkçe kaleme alınan bu risâlede, 5 varak ve her varakta 17 satır bulunmaktadır. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin 136/b-141/a varakları arasında yer alan risâle, 1126/1713 yılında nesih hattıyla istinsâh edilmiştir.⁵⁰

Risâle-i Tecvîd'in Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45AkZe1505/2, 45Ak650/5 No.lu Nüshaları: Konusu İslâm dini ve Türkçe kaleme alınan, içinde farklı risâleler bulunan bir cildin farklı varakları arasında yer alan bu risâleler, 1126/1713 yılında Arapça-nesih hattıyla istinsâh edilmişlerdir.⁵¹

Risâle-i Tecvîd'in Manisa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 45Hk7229/5, 45Ak1505/2, 45Ak1483/4, 45AkZe650/5 No.lu Nüshaları: Konusu İslâm dini, dili Türkçe olan, içinde farklı risâleler bulunan bir cildin değişik varakları arasında yer alan bu risâleler, 1126/1713 yılında Arapça-nesih hattıyla istinsâh edilmişlerdir.⁵²

⁴⁹ (Erişim 12.02.2022).

⁵⁰ (Erişim 12.02.2022).

⁵¹ (Erişim 12.02.2022).

⁵² (Erişim 12.02.2022).

Risâle-i Tecvîd'in İzmir Millî Kütüphane, Türkçe Yazmaları Koleksiyonu, 1842/6, 1771/2, 1422/2, 1201/8, 770/3, 751/1, 543/1, 3/2 No.lu Nüshaları: Dili Türkçe, konusu İslâm dini, kıraat ve tecvîd ilmi olan bu risâleler değişik varak ve farklı satırlarda telif edilmişlerdir. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin yine değişik varakları arasında yer alan bu risâleler, nesih, hattıyla istinsâh edilmişlerdir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir.⁵³

Risâle-i Tecvîd'in Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 42kon5171/2 No.lu Nüshası: Konusu İslâm dini, Türkçe kaleme alınan risâle, Ahmed Antalyalı ismiyle telif ve Arapça-nesih hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir.⁵⁴

Risâle-i Tecvîd'in Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 15Hk1272/10, 15Hk1313/1 No.lu Nüshaları: Türkçe kaleme alınan ve içinde farklı risâleler bulunan bir cildin farklı varakları arasında yer alan bu risâlelerin hangi hatla istinsâh edildiği ve istinsâh tarihleri belli değildir.⁵⁵

Risâle-i Tecvîd'in Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta-Uluborlu İlçe Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 32Ulu372, 32Ulu308/12 No.lu Nüshaları: Türkçe ve Farsça kaleme alınan bu risâleler, Ahmed Antalyalı ismiyle telif edilmişlerdir. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin değişik varakları arasında yer alan, müstensihi Molla Mehmed olan bu risâleler, 1193/1778 yılında harekeli nesih ve ta'lik hattıyla istinsâh edilmişlerdir.⁵⁶

⁵³ (Erişim 14.02.2022).

⁵⁴ (Erişim 11.02.2022).

⁵⁵ (Erişim 11.02.2022).

⁵⁶ (Erişim 11.02.2022).

Risâle-i Tecvîd'in Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Isparta-Yalvaç ilçe Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 32Yalvaç27/1, 32Yalvaç25/4 No.lu Nüshaları: Türkçe kaleme alınan bu risâleler, Ahmed Antalyalı ismiyle telif edilmişlerdir. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin farklı varakları arasında yer alan risâleler, harekeli nesih hattıyla istinsâh edilmişlerdir. Risâlelerin istinsâh tarihi belli değildir.⁵⁷

Risâle-i Tecvîd'in Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Gaziantep İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 27Hk135/3 No.lu Nüshası: Türkçe kaleme alınan bu risâlede, 5 varak ve her varakta 15 satır bulunmaktadır. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin 69/b-73/a varakları arasında yer alan risâle, nesih hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir.⁵⁸

Risâle-i Tecvîd'in Balıkesir İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 10Hk319/2, 10Hk319/3, 10Hk319/4 No.lu Nüshaları: Türkçe kaleme alınan bu risâleler Ahmed Antalyalı ismiyle telif edilmişlerdir. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin farklı varakları arasında yer alan bu risâlelerin hangi hatla istinsâh edildiği ve istinsâh tarihi belli değildir.⁵⁹

Risâle-i Tecvîd'in Ankara Millî Kütüphane, Tokat İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 60Hk361/3 No.lu demirbaş, 1719 No.lu Nüshası: Bu risâlede 6 varak ve her varakta 17 satır bulunmaktadır. 1719 No.lu DVD de kayıtlı bulunmaktadır. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin 35/b-41/a varakları arasında yer alan risâle harekeli ta'lik hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir.⁶⁰

Risâle-i Tecvîd'in Ankara Millî Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06MilYz A7129/12 No.lu Nüshası: Dili Türkçe, konusu

⁵⁷ (Erişim 11.02.2022).

⁵⁸ (Erişim 11.02.2022).

⁵⁹ (Erişim 11.02.2022).

⁶⁰ (Erişim 11.02.2022).

İslâm dini ile âyetlerin nüzûl sebeplerine dair olan bu risâlede, 8 varak ve her varakta 13 satır bulunmaktadır. Ahmed Antalyalı ismiyle telif edilmiştir. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin 90/b-98/b varakları arasında yer alan risâle, 1149/1736 yılında harekeli nesih hattıyla istinsâh edilmiştir. Söz üstleri ve duracaklar kırmızıdır, yapraklar rutubet lekeliidir.⁶¹

Risâle-i Tecvîd'in Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 07Tekeli861/4, 07Tekeli784 No.lu Nüshaları: Türkçe kaleme alınan bu risâleler içinde farklı risâleler bulunan bir cildin farklı varakları arasında yer almaktadırlar. 1132/1719 ve 1138/1724 yıllarında harekeli nesih hattıyla istinsâh edilmişlerdir.⁶²

Risâle-i Tecvîd'in Erzurum İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 25Hk2004/2 No.lu Nüshası: Türkçe kaleme alınan bu risâlede, 9 varak ve her varakta 13 satır bulunmaktadır. Şeyh Ahmed ismiyle telif edilmiştir. İçinde farklı risâleler bulunan bir cildin 71/b-80/a varakları arasında yer alan risâle nesih hattıyla istinsâh edilmiştir. Risâlenin istinsâh tarihi belli değildir.⁶³

2.3. Risâlede Yer Alan Konular

Risâlede yer alan konular şu şekilde sıralanmıştır:

Hurûf-u hecâ,

Harflerin mahreçleri, (Mehâric-i hurûf),

Harflerin sıfatları, (Sıfât-ı hurûf),

İdgâm çeşitleri,

Med çeşitleri,

⁶¹ (Erişim 11.02.2022).

⁶² (Erişim 11.02.2022).

⁶³ (Erişim 11.02.2022).

Hurûf-u mukattaa'.

Risâlenin 172/b varâğının sonunda kırmızı mürekkeple belirginleştirilen mukaddime hurûf-u hecâ ile başlamaktadır.

2.3.1. Hurûf-u Hecâ

“Arap dilinin seslerini ve yazı sistemini gösteren harfler dizisi”⁶⁴ demek olan hurûf-u hecâ iki kısma ayrılmaktadır: Mufahhame ve murakkaka. Mufahhame (Tefhim): Lügatte, bir şeyi kalın kılmak demektir. Tecvîd de ise: Kendisinde tefhim sıfâtı bulunan harfleri kalın okumaktır. Tefhim sıfâtının harfleri: 1- İsti'lâ ve ıtbâk harfleri. İtbâk harfleri daha da kalın okunur. طاب gibi. 2- Kalın okunan harften sonra gelen harf-i med olan elif ve vav طاق يقول gibi. 3- Lâm-ı mufahhame (Kalın okunan lâm): Âsım kıraatinin Hafs rivayetine göre: Lafzatullâhın lâmı olup, bunun bir önceki harf fethalı veya zammeli olduğu zaman bu lâm kalın okunur. نصر الله gibi. 4- Kalın okunan râ.⁶⁵ Murakkaka (Terkik) Lügatte, bir şeyi ince yapmaktır. Tecvîd de ise içinde terkik sıfâtı bulunan harfleri ince okumaktır. Tefhim harflerinin dışında kalan harfler, terkik harfleridir. Harf-i med olan ya'yı, kalın harf veya ince harften sonra gelsin fark etmez, ince okumak gerekir. قيل gibi.⁶⁶

Antalyavî mufahhame ve murakkakayla ilgili olarak: mufahhame harflerinin انشر حديث علمك سوف 7, murakkaka harflerinin 22 تَجْهَزُ بِذَا olduğunu, mufahhame harflerini kalın, murakkaka harflerini de ince okumak vâciptir, demiştir. Devamında da Lafzatullâh lâmı, med harfleri ve râ ların bir kısmının ince okumaya dâhil olmadığını, bunların bazen kalın okunacağını bildirmiştir. Bahsi geçen harflerin ne zaman kalın okunacağını da şu şekilde açıklamıştır: Med harflerinin kendinden

⁶⁴ Ertem Rekin, Mustafa s. Kaçalın, “Hurûf-u Hecâ”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/39-44, 44-49. (Erişim 17.02.2022).

⁶⁵ Abdurrahman Çetin, *Kur'ân Okuma Esasları*, (Bursa: Emin Yayınları, 2007), 114.

⁶⁶ Çetin, *Kur'ân Okuma Esasları*, 115.

önceki harfe bağlı olarak kalın okunduğunu, Lafzatullâh lâmindan önceki harf, üstün veya ötreli olduğu zaman Lafzatullâh lâminin kalın okunduğunu, *هُوَ اللَّهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ* gibi. Lafzatullâh lâmindan önceki harf esreli olduğunda da Lafzatullâh⁶⁷ lâminin ince okunduğunu beyan etmiştir.⁶⁸ *بِاللَّهِ* gibi.

Râ harfine gelince: Râ'nın harekesi esre olduğu zaman ince okunur. *رَزَقَكُمْ يَرْثُونَ* gibi. Râ'dan sonra mufahhama harflerinden biri olmadığı zaman da râ ince okunur. *مَرْيَةَ فِرْعَوْنَ* gibi. Râ hareke alması veya sakin olmasına bağlı olarak şu şekilde okunur: Râ sakin, önceki harfin harekesi ârizî esre ise râ kalın okunur. *ارْتَضِي* gibi. Râ'nın harekesi ârizî esre ise kalın okunur. *إِنْ ارْتَبْتُمْ إِرْجِعِي* gibi. Râ'dan sonra mufahhama harflerinden biri bulunursa kalın okunur. *مَرْصَاد* gibi. Râ'nın harekesi üstün veya ötre olsa kalın okunur. *رَبِّ وَرُسُلِهِ* gibi. Râ sakin olup kendinden önceki harf üstün veya ötre olursa yine kalın okunur. *قُرْآنَ وَبَشَرْنَاهُ* gibi.⁶⁹

Râ harfinde vakıf yapıldığında: Râ harfinde vakıf yapılırsa iki türlü okunur. Eğer râ sakin önceki harfin harekesi esre ise, râ ince okunarak vakıf yapılır. *المَقَابِرُ* gibi. Râ sakin, önceki harfte sakin, ondan önceki harfin harekesi de esre ise, râ ince okunur. *جُزْ* gibi. Râ sakin, öncesinde isti'lâ harflerinden sakin sâd ve sakin tı gelirse farklı şekillerde okunur: *مِصْرُ عَيْنِ الْقَطْرِ* gibi. Bazı âlimler isti'maline bakıp tefhim ile okumuşlardır. Abdullah İbn-i Şüreyh gibi, bazı âlimler de terkik ile okumuşlardır. Fakat İbnü'l-Cezerî *مِصْرُ* da tefhim, *قَطْرُ* da

⁶⁷ Lafzatullâhın lâminin okunuşuyla ilgili bilgi için bkn: İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, thk. Muhammed Ahmed Dehmân, (Şam: Matbaatü't-Tevfik, 1345/1926), 111-116, İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr, fi'l-Kıraati'l-Aşr*, nşr. Muhammed Ali Beydun, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1423/2002), 75-76, Ebu'l-Alâ Hasan b. Ahmed el-Hemedânî, *et-Temhîd fi ma'rifeti't-Tecvîd*, thk. Cemâlettin Muhammed Şerîf-Mecdi Fethi Seyyid, (Kahire: Dâru's-Sahâbetü't-Türâs, 1426/2005), 297-298, Adurrahman Karabâşî, *Karabaş Tecvîdi*, (İstanbul: Matbaa-i Ahmed Kâmil, Taş Basım, 1323/1905), 14.

⁶⁸ Ahmed Antalyavî, *Tecvîd*, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 172/a.

⁶⁹ Ahmed Antalyavî, *Tecvîd*, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 172/b.

terkik ile okumayı tercih etmiştir.⁷⁰ Râ sakın kendinden önceki harf üstün veya ötreli olursa râ kalın okunur. وَقَدَّرَ فِي الزُّبُرِ gibi. Râ sakın, önceki harf sakın ya veya elif-i mümâle dışında bir harf olursa kalın okunur اِذَا يَسَّرَ الْعَسْرَ gibi. Râ sakın, önceki harfte sakın ya olursa ince okunur. خَيْرٌ غَيْرٌ gibi. Râ sakın, önceki harfte elif-i mümâle olursa, Hafs'a göre مجريها- kelimesi hariç- kalın okunur.⁷¹

2.3.2. Harflerin Mahreçleri, (Mehâric-i Hurûf)

Antalyavî, mehâric-i hurûfla ilgili açıklamalarına dil âlimi Halil b. Ahmed'in (ö. 130/747) görüşünü bildirerek başlamaktadır. Bu bilgi Antalyavî'nin harflerin çıkış yerleriyle ilgili görüşünü ortaya koymaktadır. Bazı âlimler mahâric-i hurûfun beş bölge ve on yedi noktadan çıktığını savunurlar.-dil âlimi Halil b. Ahmed gibi- Risâledeki açıklamalar da şu şekildedir: Usûl-ü mahreç (mahreç bölgeleri) dil âlimi Halil⁷² rah'a (rahimehulah) göre beş çeşittir. Cevf, halk, lisân, şefeteyn, hayşûm. Fûrû-u mahreç ise (mahreçlerin çıkış yerleri) on yedidir.⁷³

Kıraat âlimleri harflerin mahreçleri sayısında ihtilâf etmişlerdir. Bu ihtilaflar üç grupta incelenmiş ve şu şekilde sıralanmıştır:

1- Harflerin mahreçlerini on yedi olarak kabul edenler: Halil b. Ahmed (ö. 130/747), Mekkî b. Ebî Tâlib (ö. 437/1045), Ebu'l-Kasım el-Huzelî (ö. 465/1072), İbnü'l Cezerî (ö. 833/1429) ve bunlara tabi olanlardır. Muhakkikîn Kurrâ'nın görüşlerinin bu şekilde olduğu İbnü'l-Cezerî tarafından zikredilmiştir.⁷⁴

⁷⁰ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 173/b.

⁷¹ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 173/a.

⁷² Risâlede ismi geçen dil âlimi Halil b. Ahmed'dir. (ö. 130/747) Halil b. Ahmed harflerin mahreçlerini 17 olarak kabul eden âlimlerin başında gelmektedir.

⁷³ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 173/a.

⁷⁴ Celâlüddîn Abdurrahman es-Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kurân*, thk. Şuayb el-Arnâvî, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâletü'n-Nâşirûn, 1. Basım, 1439/2008), I/282.

2- Nahivcilerin çoğunluğuna göre; -Sîbeveyh (ö. 180/770) ve el-Câberî (ö. 732/1332) gibi- harflerin mahreçleri on altıdır. Bu grupta olanlar el-hurûfu'l-cevfiyye denilen med harflerinin mahreçlerini hazfederek elifi hemzenin, harfi med olan vav-ı harekeli vavın, harfi med olan ya'yı da harekeli ya'nın mahrecinden çıktığını kabul etmişlerdir.

3- el-Ferrâ (ö. 207/822), İbni Düreyd (ö. 321/933), İbni Keysân (ö. 299/912) ve el-Cermî'ye (ö. 225/840) göre ise harflerin mahreçleri on dördtür. Bu âlimler nûn, lâm ve râ harflerinin mahreçlerini bir mahreç olarak kabul ederler.⁷⁵

Bu görüşlerden birincisi her harfe ayrı ayrı uygulama imkânı vermesi bakımından tercihe şayan görülmüştür.⁷⁶

Antalyavî'nin harflerin beş bölge ve on yedi noktadan çıkış yerlerini şu şekilde açıklamıştır: Birinci bölge olan cevfdan üç harf çıkar: ا و ی Elif boğazın içinden çıkar. Çekile و ile ی iki çenenin arasından çıkar. ا yukarıdan, ی aşağıdan, و ise ortadan çıkar.⁷⁷ Bu harflere ağız boşluğundan çıktıkları için hurûf-u cevfiyye veya hurûf-u hevâiyye de denilmiştir.⁷⁸

İkinci bölge olan halk'ta üç mahreç vardır. Buradan altı harf çıkar. Boğazın sonundan ه ء çıkar. Ortasından ع ile ح çıkar. Baş tarafından غ ile خ çıkar.⁷⁹ Bu harflere boğaz bölgesinden çıkarıldıkları için hurûf-u halkıyye⁸⁰ (boğaz harfleri) denilmektedir.

⁷⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/198.

⁷⁶ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Fazîletleri*, 191.

⁷⁷ Ahmed Antalyavî, *Tecvîd*, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 173/a.

⁷⁸ Mekki b. Ebî Tâlib, el-Kaysî, *er-Riâye li Tecvîdi'l-Kırâe ve Tahkiki Lafzî'l-Kırâe*, thk. Mektep Kurtuba, Ebû Âsım Hasan b. Abbas b. Kutub, (Kahire: Müessesetü Kurtuba, 1. Basım, 1426/2005), 142, İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd fî İlmi't-Tecvîd*, thk. Ganîm Kuddûrî Hamed, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1421/2001), 96.

⁷⁹ Ahmed Antalyavî, *Tecvîd*, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 173/a.

⁸⁰ Mekki b. Ebî Tâlib, *er-Riâye*, 139, İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 95.

Üçüncü bölge olan lisanda on mahreç vardır. Buradan on sekiz harf çıkar. Birinci mahreç; küçük dilin üstü ile karşısı olan üst çenedir. Ondan boğaza meyilli bir şekilde kâf çıkar. İkinci mahreç; Küçük dilin üstü ile karşısı olan üst çenedir. Ondan kâf'a gayet yakın ağza meyilli bir şekilde kef çıkar.⁸¹ Bu harflere ك ق küçük dil ile olan ilgilerinden dolayı lehevî harfler⁸² denir. Üçüncü mahreç; büyük dilin ortası ve karşısı olan üst çenedir. Ondan ی ش ج çıkar. Dördüncü mahreç; dilin sol ve sağ yanı ile karşısında olan beş adrâstır. Dil bölgesindeki bu mahreç dilin sol veya sağ yahut her iki yanı ile adrâs denilen üst azı dişlerdir ki buradan dâd⁸³ çıkar. Kalın bir D-Z karışımı sese sahiptir. Kalın harftir.⁸⁴ Bu dört harfe ض ی ش ج ağzın iki çene arasındaki yerle; yani ağız aralığıyla ilgilerinden dolayı hurûf-u şecriyye⁸⁵ denilmiştir. Beşinci mahreç; dilin sağ ve sol yanı ile üst çenede olan davâhın nâb rabâiyye senayadır. (dilin iki kenarı ile dilin uç kısmının temas ettiği üst damak ve azı dişlerini izleyen dört dişin üst kısımları) ondan lâm⁸⁶ çıkar.

Altıncı mahreç; dilin ucu ile üst çenede olan senayanın (ön dişler) içine yakın yeridir. Ondan nûn-u müzhara çıkar. Yedinci mahreç; dilin ucuna yakın olan arkası ile üst çenede olan senayanın (ön dişler) diş etleridir. Ondan ر çıkar.⁸⁷ Bu üç harfe dil ucuyla olan alakasından dolayı hurûf-u zelkıyye veya hurûf-u zevlekıyye denilir.⁸⁸ Sekizinci mahreç; dilin ucu ile üst çenede olan senayanın (ön dişler) dipleridir. Ondan ط ت د çıkar.⁸⁹ Bu harflere üst damakla olan alakasından dolayı

⁸¹ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 174/b.

⁸² Mekkî b. Ebî Tâlib, *er-Riâye*, 139, İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 95.

⁸³ Ahmet Turan Arslan, "Dâd", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/396-97. (Erişim 15.02.2022).

⁸⁴ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 174/b.

⁸⁵ Mekkî b. Ebî Tâlib, *er-Riâye*, 139, İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 95.

⁸⁶ Ahmet Turan Arslan, "Lâm", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 27/92-93. (Erişim 15.02.2022).

⁸⁷ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 174/a-b.

⁸⁸ Mekkî b. Ebî Tâlib, *er-Riâye*, 140, İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 96.

⁸⁹ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 174/a.

hurûf-u nitâiyye denir.⁹⁰ Dokuzuncu mahreç; dilin ucu ile alt çenede olan senayanın (ön dişler) içine yakın yerdir. Ondan ز س ص çıkar.⁹¹ Bu mahrecin çıkışıyla ilgili iki görüş vardır: 1. Bazı âlimlere göre: dil ucu ile üst ön dişlerin iç yüzleridir.⁹² 2. Bazı âlimlere göre de⁹³ dil ucu ile alt ön dişlerin iç yüzleridir.⁹⁴ Sırayla ص, س ve ز harfleri çıkar. ص kalın, س ve ز incedir. Bu harflere okunuşunda dil ucunun etkisi nedeniyle hurûf-u eseliyye denilmiştir.⁹⁵ Onuncu mahreç; dilin ucu ile üst çenede olan senayanın (ön dişler) içidir. Ondan ث ذ ظ çıkar.⁹⁶ Bu üç harfin dizilişi dil ucunun dışarıya çıkarılmasıylaadır.⁹⁷ Bu harflere; mahreci diş etlerinden başladığı için hurûf-u liseviyye denilmektedir.⁹⁸

Dördüncü bölge olan Şefeteynde yani dudakta iki mahreç vardır. Buradan dört harf çıkar. Birinci mahreç; Üst ön dişlerin önü ile alt dudağın ortasıdır. Ondan ف çıkar. İkinci mahreç; iki dudaklardır. Ondan ب م و da iki dudağın kenarları sıkılarak, ortasına küçük düğme sığacak kadar bir şekil oluşturmak suretiyle çıkar. م iki dudağın her birini azıcık yapıştırmak suretiyle çıkar. ب de iki dudağı pekçe sıkamak suretiyle çıkar. Hatta dudağın kızıkları saklana demişlerdir.⁹⁹ Bu

⁹⁰ Mekkî b. Ebî Tâlib, *er-Riâye*, 140, İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 96.

⁹¹ Ahmed Antalyavî, *Tecvîd*, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 174/a.

⁹² Dâni, *Mukaddimet-ü Ebî Amr*, (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, A. 2650/2), 49/a, Abdurrahman b. İsmail el-Makdisî, Ebû Şâme, *İbrâzü'l-Meânî min hurû'i-l-Emânî*, nşr. İbrahim Atve, (Kahire: Dâru'l- Kütübü'l-İlmiyye, 1402/1982), 747.

⁹³ İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 135-136, Eskicizâde, Seyyid Ali b. Hüseyin, *Terceme-i Dürri-i Yetim*, (İzmir: Hafız Nuri Efendi Matbaası, 1301/1884), 6.

⁹⁴ Sibeveyh bu harflerin mahrecini ifade ederken alt veya üst olduğunu belirtmeden sadece ön dişler olarak bildirmiştir. Bkn. Sibeveyh, Ebû Bişr Amr b. Osman, *el-Kitâb*, thk. Abdüsselam Muhammed Harun, (Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2. Basım, 1408/1988), 7/433.

⁹⁵ Mekkî b. Ebî Tâlib, *er-Riâye*, 140, İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 96.

⁹⁶ Ahmed Antalyavî, *Tecvîd*, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 174/a.

⁹⁷ Ahmed b. Muhammed Mağnisâvî, Mağnisî, *Terceme-i Cezerî*, (İzmir: Hâfız Nûri Efendi Matbaası, 1301/1884), 106, Abdulkirim Debreli, *Mizânu'l-Hurûf ve Şifâü'l-Ebdân*, (İstanbul: Hulûsî Efendi Matbaası, 1305/1887), 10.

⁹⁸ Mekkî b. Ebî Tâlib, *er-Riâye*, 140, İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 96.

⁹⁹ Ahmed Antalyavî, *Tecvîd*, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 174/a.

harflere dudak bölgesinden çıktıkları için hurûf-u şefehiyye veya hurûf-u şefeviyye denilmiştir.

Beşinci bölge Hayşûm: Ondan nûn-u muhfat ve mîm-i muhfat, ihfâ ve idgâm yapıldığı zaman Tenvîn çıkar.¹⁰⁰ Nûn-u muhfatta ağızdan da ses gelmelidir.¹⁰¹ Ğunne ince sesle yapılır.

Antalyavî'nin yukarıdaki anlatımlarından hareketle, harflerin mahreçleri tablo olarak aşağıdaki şekilde verilebilir;

S. No	MahreçAdı	Harfler
1	CEVF	ا - و - ی
2	AKSA'L-HALK	ه - ع
3	VASATU'L-HALK	ح - ع
4	EDNE'L-HALK	خ - غ
5	DİL KÖKÜ ve ÜST DAMAK	ق
6	DİL KÖKÜ ve KÜÇÜK DİL ÖNÜ	ك
7	DİL ORTASI ve ÜST DAMAK ORTASI	ی - ش - ج
8	DİL KENARI İLE ÜST AZI DIŞLER	ض
9	DİLİN İKİ KENARI ve UCU İLE ÜST DAMAK	ل
10	DİL UCU İLE İKİ ÜSTÖNDİŞLERİN ÜSTÜNDEKİ DAMAK	ر
11	DİL UCU İLE İKİ ÜST ÖN DIŞ ETLERİ	ن
12	DİL UCU İLE ÜST ÖN DIŞ DİPLERİ	ت - د - ط
13	DİL UCU İLE ÜST ÖN (VEYA ALT ÖN)DIŞLERİN İÇ YÜZÜ	ز - س - ص

¹⁰⁰ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 174/b-175/a.

¹⁰¹ Ali Rıza Sağman, *Sağman Tecvîdi*, (İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1958), 27.

14	DİL UCU İLE ÖN DİŞLERİN UÇLARI	ث - ذ - ظ
15	ÜST ÖN DİŞ UÇLARIYLA ALT DUDAĞIN İÇİ	ف
16	ALT ve ÜST DUDAKLAR	م - ب - و
17	HAYŞÛM	Çunne ve Nûn-u muhfât

2.3.3. Harflerin Sıfatları, (Sıfât-ı Hurûf)

Antalyavî harflerin sıfatlarının iki kısımdan müteşekkil olduğunu bildirir, bunlardan ilkinde sıfât-ı lâzime dendiğini ve bu sıfatların 17 adet olduğunu söyler. Bu sıfatlar şunlardır: Cehr, hems, şiddet, rihvet, beyniyye, istifâl, isti'lâ, infitâh, ıtbâk, ısmât, ızlâk, safir, kalkale, lîn, inhırâf, tekrar, tefeşşî ve istitâle.¹⁰² Sıfât-ı lâzimeyle ilgili herhangi bir açıklama yapmadan sadece sıfatların isim ve harflerini vermiştir. Bunlar da aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

Birinci cehr. Harfleri: ظل قو ربض اذ غزا جند مطيع ,

İkincisi hems. Harfleri: فحثة شخص سكت ,

Üçüncü rihvet (Rahâvet). Harfleri: خس حظ شص هز وضغت يافذ ,

Dördüncüsü şiddet. Harfleri: اجد قط بكت , beyyine. Harfleri: لن عمر ,
Antalyavî şiddet ve beyyine sıfatlarını birlikte vererek açıklamıştır.

Beşinci istifâl. Harfleri: انشر حديث علمك سوف تجهز بذا ,

Altıncı isti'lâ. Harfleri : خص ضغط قط ,

Yedinci infitâh. Harfleri: من اخذ وجد سعة فزكا حق له شرب غيث ,

Sekizinci ıtbâk. Harfleri: ص ض ط ظ ,

Dokuzuncu ısmât. Harfleri: هز ذو ساج غط قص عظة اضك حدث شيخ ,

¹⁰² Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 175/b-175/a.

- Onuncu ızlâk. Harfleri: فر من لب ,
On birinci safir. Harfleri: س ز ص ,
On ikinci kalkale. Harfleri: قطب جد ,
On üçüncü lîn. Harfleri: و ی ,
On dördüncü inhırâf. Harfleri: ل ر ,
On beşinci tekrîr. Harfî: ر ,
On altıncı tefeşşî. Harfî: ش ,
On yedinci istitâle. Harfî: ض .

Antalyavî'ye göre harflerin sıfatlarının ikincisi sıfat-ı ârıza olup, bu sıfatlar beş çeşittir, bu sıfatlar da şunlardır: İzhâr, idgâm, ihfâ, iklâb ve med. Bu sıfatları şu şekilde açıklamıştır.¹⁰³

İzhâr: İzhâr üç çeşittir: Halkî, şefevî ve kamerî. Tenvîn veya nûn-u sakinden sonra boğazdan çıkan ع ه ء خ ح ع 6 harften biri gelirse ızhâr-ı halkî olur. Mîm-i sakinden sonra, mîm ve bânın dışındaki 26 harften biri gelirse ızhâr-ı şefevî olur. ح ج ك وخف Lâm-ı târiften ال sonra ح ج ك وخف 14 harften biri gelirse ızhâr-ı kamerî olur.

2.3.4. İdgâm Çeşitleri

İdgâm: İdgâm altı çeşittir: İdgâm-ı misleyn, idgâm-ı mütecâniseyn, idgâm-ı mütekâribeyn, idgâm-ı şemsiyye, idgâm-ı maal ğunne ve idgâm-ı bilâ ğunne. Sıfat ve mahreçleri aynı olan harflerden birincisi sakın, ikincisi harekeli olur ve birbirine uğrasa idgâm-ı misleyn olur. كَانَتْ تَعْمَل gibi. Sıfatları başka mahreçleri aynı olan harfler birbirine uğrasa idgâm-ı mütecâniseyn olur. احطت اذ ظلموا امننت طائفة Sıfat ve mahreçlerinde yakınlığı olan harfler birbirine uğrasa idgâm-ı mütekâribeyn olur. قُلْ رَبِّ ارْكَبْ مَعَنَا Lâm-ı ta'rîften ال sonra ت ث د ذ ر ز bu 14 harften biri gelirse idgâm-ı şemsiyye olur.

¹⁰³ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 174/a.

Tenvîn veya nûn-u sakinden sonra لr harflerinden biri gelirse idgâm-ı bilâ ğunne olur. غفورٌ رَحِيمٌ مَنْ لَدُنْهُ nûn-u sakinden sonra يَمْنُو harflerinden biri gelirse idgâm-ı maal ğunne olur. مَنْ يَعْمَلْ مِنْ وَلَدٍ gibi.

İhfâ: İhfâ iki türlüdür: Tenvîn veya nûn-u sakinden sonra ص ذ ث bu 15 harften biri gelirse ihfâ olur. İkinci: tercih edilen kavle göre mîm-i sakinedir ki, bu mîm-i sakineden sonra ba harfî gelirse ihfâ-i şefevî (dudak ihfâsı) olur. تَرْمِيهِمْ بِحَجَّارَةٍ gibi.¹⁰⁴ İklâb: Tenvîn veya nûn-u sakinden sonra ba harfî gelirse iklâb olur. مَنْ مِنْ بَعْدٍ gibi.

2.3.5. Med Çeşitleri

Med: Med altı çeşittir: Medd-i tabî medd-i lîn, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız. Harf-i med üçtür: و ی ا Sebeb-i med ikidir: Hemze sükûn. Medd-i tabî: Harf-i med olup sebeb-i med olmazsa medd-i tabî olur. اَوْثِنًا gibi. Medd-i tabî sadece bir elif miktarı uzatılır. Medd-i Lîn: Vav ve ya sakın olup kendinden önceki harf sakın olursa medd-i lîn olur. Medd-i lîn vasıl ve vakıf halinde olur. Vasıl halinde olursa cüz'i med olunur. يَوْمَ الدِّينِ gibi. vakıf halinde olursa birden üç elif miktarına kadar uzatmak caizdir. خُوفٌ صَيِّفٌ gibi. Eğer sonunda hemze olursa çekmek evlâdır. شئِ Medd-i Muttasıl: Harf-i medden sonra sebeb-i med hemze olup, ikisi bir kelimedede bulunursa medd-i muttasıl olur. جَاءَ - سُوءٌ - جِئَ gibi. Medd-i Munfasıl: Harf-i medden sonra sebeb-i med hemze olup, ikisi ayrı ayrı kelimedede bulunursa medd-i munfasıl olur. اَعْطَيْنَاكَ - فُوْا اَنْفُسَكُمْ - فِيْ اَنْفُسِكُمْ gibi. Medd-i muttasıl ve medd-i munfasıl tahkîk ile okunduğu zaman Âsım kıraatı Hafs rivayetine göre dört elif miktarı uzatılırlar.¹⁰⁵

Medd-i lâzım: Harf-i medden sonra sebeb-i medden sükûn-ü lâzım gelirse medd-i lâzım olur. وَلَا الضَّالِّينَ الْحَاقَّةُ gibi. Antalyavî Medd-i lâzımda, kelime-i müsakkale ile harf-i müsakkaleyi, kelime-i muhaffefe

¹⁰⁴ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 176/a.

¹⁰⁵ Ahmed Antalyavî, Tecvîd, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 176/b.

ile harf-i muhaffefi birlikte anlatmıştır.¹⁰⁶ Medd-i Ârız: Harf-i medden sonra sebeb-i medden sükûn-ü ârız gelirse medd-i ârız olur. كافرین عابدون gibi. Medd-i ârızın uzatılmasında kıraat imamları ihtilaf etmişler, eğer üzerinde vakıf yapılan harf meftûh ise; üç (tûl, tevassut, kasr) türlü okumuşlardır. العالمین gibi. Meksûr ise; dört (tûl, tevassut, kasr, kasr ile ravm) türlü okumuşlardır. يوم الدين gibi. Mazmûm ise; yedi (tûl, tevassut, kasr, tûl ile işmâm, tevassut ile işmâm, kasr ile işmâm, kasr ile ravm) türlü okumuşlardır. نستعين gibi.¹⁰⁷

2.3.6. Hurûf-u Mukattaa'

Antalyavî bu bölümde hurûf-u mukattaa'nın okunuşuyla ilgili açıklamalarda bulunmaktadır. Şöyle ki: Yirmi dokuz sûrenin başında bu hurûf-u hecâ¹⁰⁸ harfleri vardır. Hurûf-u hecâ iki kısımdır; Birincisi: İkişer harflidir. Buda beş tanedir: ح ا ر ا ط ا ه ا يا Bu harfler bir elif miktarı uzatılır. İkincisi: Üçer harflidir. Bunun ortası bazen harfi med, نون gibi, bazen de harfi lîn عین olur. Ortasın da harfi lîn olduğu zaman medd-i lîn olur. Harf-i lîn olan sadece ayn harfidir. عسق taki عین lafzı. Bunun uzatılması iki türdür. Tûl, tevassut. Harekeli olan ancak eliftir. الف Bunun meddi câiz değildir. Üç harfli olanlarda med yapılır, bunlar da yedi tanedir. س ص ق ك ل ا م ن Açılımları ise şu şekildedir. سين صاد قاف لام Bu harflerin uzatılması medd-i müşebb'a ile med olunur.¹⁰⁹ Bir kelimedede vakıf yapıldığında ses ve nefesi kesmek gerekir. Sakte de ise; ancak sesi kesip bir elif miktarı beklemek gerekir. بئ ران gibi.¹¹⁰

¹⁰⁶ Ayrıca buna medd-i vâcib, meddû'l-adl ve meddû'l-hacz dahi denilmiştir. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/317, Çetin, *Kur'ân Okuma Esasları*, 206.

¹⁰⁷ Bu med sadece vakıf halinde gerçekleştiği için medd-i vakf da denilmiştir. Çetin, *Kur'ân Okuma Esasları*, 210.

¹⁰⁸ Ahmed Antalyavî, *Tecvîd*, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 177/a.

¹⁰⁹ Bu harflerin hareketlerini duyurmak ile olur. Fakat bu harflerin meddi ancak tûl ile yapılır. Eserde öyle verildiği için bu kısmın dipnota alınması uygun görüldü.

¹¹⁰ Ahmed Antalyavî, *Tecvîd*, (Burdur İl Halk Kütüphanesi, No: 770-04), 178/b.

Antalyavî risâlenin 178/b varağının 10. satırından itibaren konu anlatımı tamamlayarak risâleyle ilgili bilgiler aktarmaktadır. Bu bilgiler konunun akışı gereği makalenin baş tarafında verilmiştir.

Sonuç

İslâm'ın temel kaynağı hiç şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bu eşsiz kaynağın okunması ve anlaşılması birincil vazifedir. Bu nedenle Müslümanlar hep bu doğrultuda çalışmışlardır. Her ne kadar tedvîn edilmeye başladığından günümüze, Tefsîrler içerik ve üslup bakımından farklı olsalar da; amaçları Kur'ân'ın anlaşılmasıdır. Kur'ân'ın anlaşılmasında en önemli halkalardan biri de kıraat bilginlerinin ortaya koyduğu çalışmalardır.

Antalyavî' Kur'ân'ın tecvîd kâidelerine uygun bir şekilde güzel okunmasını murad ettiğinden, hayatın baharında olan genç insanların Kur'ân'ı öğrenmesi için bu risâleyi kaleme almıştır. O risâlede tecvîde ait olan konulardan bir kısmını ele almış, tecvîdle ilgili daha geniş bilgiye sahip olmak isteyenler için de, Tecvîdle ilgili diğer eserlerine bakmalarını tavsiye etmiştir.

Antalyavî, risâlede konuya harfleri ele alarak başlamış; kalın ve ince okunan harfleri (tefhim, terkik) vererek; lafzatullâh lâmi'nin okunuşuna geçmiş, râ'nın ince veya kalın okunduğu hallerle konu anlatımına devam etmiştir. Mahreç konusunda; dil âlimi Halil b. Ahmed'in görüşüne yer verirken Antalyavî'nin de; Halil b. Ahmed, Mekkî b. Ebî Tâlib, Ebu'l-Kasım el-Huzelî, İbnü'l Cezerî ve bunlara tabii olanlar gibi, mahrecin on yedi olduğu görüşüne sahip olduğu anlaşılmıştır.

Sıfât bahsinde, önce sıfât-ı lâzımeleri (cehr, hems, şiddet, rihvet, beyyine, istifâl...), devamında ise sıfât-ı ârızaları (izhâr, idgâm, med, ihfâ, iklâb) açıklamıştır. Son olarak ta hurûf-u mukataa'yı izah ederek, sektenin tarifıyla konuları tamamlanmıştır. Makale de konular

işlenirken, konularla alakalı farklı kıraat imamlarının görüşlerine de yer verilmiş, atıf yapılan kaynaklar dipnotlarda gösterilmiştir.

Kaynakça

- Altıkulaç, Tayyar. “*Hafs b. Süleyman*”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/118-119. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Altıkulaç, Tayyar. “*Ebû Bekir b. Ayyâş*”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/109-110. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Antalyavî, Şeyh Ahmed. *Tecvîd*. Burdur İl Halk Kütüphanesi, 770-04, 171/a-178/a, Erişim 14.02.2022. <http://www.yek.gov.tr>.
- Antalyavî, Şeyh Ahmed. *Tecvîd*. Bursa İnebey Kütüphanesi, GE4641/2, 42/a-48/b, Erişim 12.02.2022. <http://www.inebey.yek.gov.tr>.
- Apaydın, H. Yunus. “*Tevâtür*”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/208-211. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Arslan, Ahmet Turan. “*Lâm*”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/92-93. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Arslan, Ahmet Turan. “*Dâd*”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/ 396-97. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Can, Mustafa. *Bursa İnebey Kütüphanesinde Bulunan Kıraat ve Tecvîd İlmine Dâir Yazma Eserler*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- <https://acikerisim.uludag.edu.tr/bitstream/11452/1114/1/532374.pdf>.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur’ân Okuma Esasları*. Emin Yayınları, Bursa, 2007.
- Çetin, Abdurrahman. “*Tecvîd*”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/253-254. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

Çetin, Abdurrahman. “*Tecvîd-i Kur’ân*”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/155-157. Ankara: TDV Yayınları, 2012.

Dânî, Ebû Amr b. Saîd. *Mukaddimetü Ebî Amr*. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. A. 2650/2, 49/a-57/b.

Debreli, Hoca Abdulkerim. *Mizânu’l-Hurûf ve Şifâü’l-Ebdân*. İstanbul: Hulûsî Efendi Matbaası, 1305/1887.

Ebû Şâme, Abdurrahman b. İsmail, *el-Makdisî. İbrâzü’l-Meânî min hurzi’l-Emân*. nşr. İbrahim Atve. Kahire: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1402/1982.

Ertem Rekin, Mustafa s. Kaçalın, “Hurûf-u Hecâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/39-44, 44-49. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

Eskicizâde, Seyyid Ali b. Hüseyin. *Terceme-i Dürr-i Yetîm*. İzmir: Hafız Nuri Efendi Matbaası, 1301/1884.

Hamza, Hüdâyî. (Hamza-i Miskîn). *Tecvîd-i Edâiyye*. İzmir: Hâfız Nûri Efendi Matbaası, 1301/1884.

Hanay, Necattin. *Kur’ân Tefsîrinde Kıraat Farklılıklarının Rolü: Zeccâc ve Taberî Örneği*, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.

Hemedânî, Ebu’l-Alâ Hasan b. Ahmed. *et-Temhîd fî ma’rifeti’t-Tecvîd*. thk. Cemâlettin Muhammed Şerîf-Mecdi Fethi Seyyid, Kahire: Dâru’s-Sahâbetü’t-Türâs, 1426/2005.

İbnu’l-Cezerî, Ebu’l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yusuf. *en-Neşr fî’l-Kıraati’l-Aşr*. thk. Muhammed Ahmed Dehmân, Şam: Matbaatü’t-Tevfîk, I-II, 1345/1926.

İbnu’l-Cezerî, Ebu’l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yusuf. *Takrîbü’n-Neşr fî’l-Kıraati’l-Aşr*.

nşr. Muhammed Ali Beydun, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1423/2002.

İbnu'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yusuf. *et-Temhîd fî İlmi't-Tecvîd*. thk. Ganîm Kuddûrî Hamed, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1421/2001.

İbnu'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yusuf. *Mukaddime*. thk. Eymen Rüşdî Süveyd, Suudi Arabistan: Dâr-u Nûru'l-Mektebât, 4. Basım, 1427/2006.

Karabâşî, Abdurrahman. Karabaş Tecvîdi. İstanbul: Matbaa-i Ahmed Kâmil, Taş Basım, 1323/1905.

Karaçam, İsmail. *Kur'ân-ı Kerîm'in Fazîletleri ve Okuma Kâideleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 5. Basım 1991.

Koyuncu, Recep. “Mustafa Niyâzî Efendi ve ‘Umdetü'l-Kârîîn Adlı Tecvîd Risâlesi”. *Kilis: 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/2, (Şubat 2020), 797-834, <https://doi.org/10.46353/k7auifd.787632>.

Kur'ân-ı Kerîm Meâli. haz. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.

Mağnisî, Ahmed b. Muhammed Mağnisâvî. *Terceme-i Cezerî*. İzmir: Hâfız Nûri Efendi Matbaası, 1301/1884.

Mekkî b. Ebî Tâlib, el-Kaysî. *er-Riâye li Tecvîdi'l-Kırâe ve Tahkîki Lafzî'l-Kurâ*. thk. Mekteb-i Kurtuba, Ebû Âsım Hasan b. Abbas b. Kutub, Kahire: Müessesetü Kurtuba, 1. Basım, 1426/2005.

Muhammed, Mahmûd Ebû Raym. *Hidâyetü'l-Müstefîd fî Ahkâmi't-Tecvîd*. Mısır: Dârü't-Terbiye, 1316/1898.

Öge, Ali. “Ebu'l-Alâ el-Hemedânî ve Kırââtü Ebî Hanîfeti'n-Nûman isimli Risâlesi”. *Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36/36, (Ocak 2013), 7-30. (Erişim 20.02.2022),

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/neuifd/issue/19684/210251>.

Sağman, Ali Rıza. *Sağman Tecvîdi*. İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1958.

Sarı, Mehmet Ali. “Âsım b. Behdele”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 3/475-476, İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Sîbeveyh, Ebû Bişr Amr b. Osman. *el-Kitâb*. thk. Abdüsselam Muhammed Harun, Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 3. Basım, 1408/1988.

Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman. *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Şuayb el-Arnâvûtî, I-III, Beyrut: Müessesetü'r-Risâletü'n-Nâşirûn, 1. Basım, 1439/2008.

Terimler Sözlüğü, (Erişim 20.02.2022),
<https://www.dersimiz.com/terimler-sozlugu/deffe-nedir-ne-demek-25326>.

İnternet Siteleri

DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi”. (Erişim 20.02.2022), <https://İslâmansiklopedisi.org.tr>.

Terimler Sözlüğü. (Erişim 20.02.2022),
<https://www.egitimler.info/terimler-sozlugu/yazma-eser->.

Dergi Park (Erişim 14.02.2022),
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/k7auifd/issue/59233>.

TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Türkiye Yazma Eserler Kurumu (Erişim 05.02.2022) <http://www.yek.gov.tr>.

Konya Yazma Eserler Kütüphanesi. (Erişim 04.01.2022)
<http://www.konya.yek.gov.tr>.

Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi (Erişim 03.02.2022)
<http://www.inebey.yek.gov.tr>.

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi. (Erişim 03.02.2022)
<http://www.suleymaniye.yek.gov.tr>.

EKLER

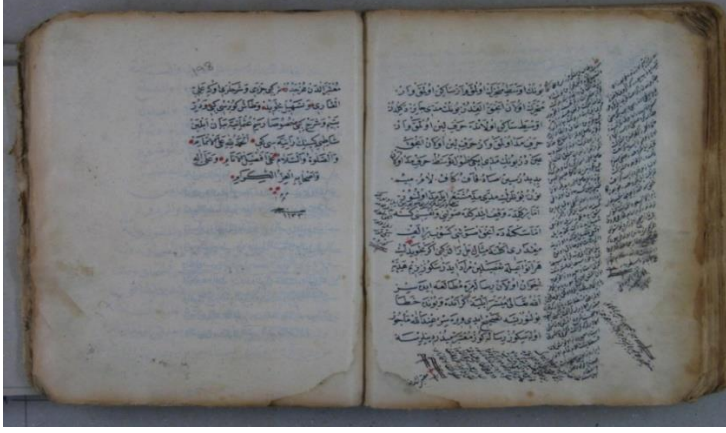
Risâleden Örnek Sayfalar

Bursa-İnebey Kütüphanesi GE4641/2 numarada kayıtlı olan risâlenin ilk (42/a-b) varağı.

Burdur İl Halk Kütüphanesi, 770-04 numarada kayıtlı olan risâlenin ikinci(172/a-b) varağı.

Burdur İl Halk Kütüphanesi, 770-04 numarada kayıtlı olan risâlenin son (178/a-b) varağı.